

JAG DRÖMMER OM FOLKHÖGSKOLAN (en följetong)

Stewe Claeson

Kapitel 14. Inte kring en föreläsningspult utan kring ett samtalsbord

Jag konstaterar, när jag sätter mig till för att skriva ännu ett kapitel i denna följetong om min längtan tillbaka till folkhögskolelivet, att det är nästan på dagen femtio

år sedan jag första gången satte min fot i folkhögskolevärlden. Eftersom jag ju fört ett slags arbetsdagbok sedan tidigt 60-tal tog jag och letade upp de sidor där jag skrivit om detta. Närmast generad läser jag där om dessa första dagar av vad som skulle komma att bli mitt huvudsakliga liv; det var vid en tidpunkt när jag trodde att jag bara tagit ett vikariat för att förbättra ekonomin, eftersom jag egentligen borde arbeta på Nobelpri-set... Det var tidig höst 1966. Nye rektorn, Lars Kellgren, hade anställt tre nya, Rolf Andreasson, kemist från Chalmers, Maja Örtengren, naturvetare från Lund - och mig. Inte heller Rolf och Maja kom att lämna folkhögskolan, de stannade dessutom på Färgelanda under hela sina folkhögskoleliv, medan jag, ja, jag fortsatte..., till Malung, till Skinnskatteberg, till Nordiska i Kungälv, till veteranidningen... Men den gången visste jag näst intill ingenting om denna märkliga skolform.

Och den 12 september var det upprop, och jag skall nu citera ordagrant ur min gamla barnsliga dagbok: "Idag upprop. Folkhögskoleelever, sång, Kellgren talade ovanligt samlat, eleverna i bästa (hemska) riggen. Så gott som samtliga från landsbygden i Dalsland. Ett par föräldrar hade mött upp. Grova händer, ödmjukt och lite osäkert knäppta i knät. Flickor som niger, pojkar (unga män) som svarar lågt och blygt. Mat i matsalen av traditionell typ: köttgrotta, en tradition på skolan."

Ja herredumilde. Flickor som niger..., det är som om jag började mitt folkhögskoleliv i slutet av 1800-talet. Flickor som niger!!

Men så startade det. Och redan efter någon vecka såg verkligheten betydligt mera komplicerad ut och dessutom betydligt intressantare. Det är poänglöst att fråga sig hur motsvarande dagboksanteckning skulle låta detta år, 2016, med den osannolikt

"I de större eller mindre bondgårdarna finner man rätt ofta ganska stora boksamlingar. Till en del beror detta på, att de yngre och medelålders bönderna och deras hustrur nästan samtliga genomgått Tärna Folkhögskola och därigenom kommit i kontakt med den moderna litteraturen och fått smak för den."

C M Axelsson (sagesman)

Ur Lantarbetaren och boken i Nordiska Museets serie "Svenskt liv och arbete", nr 28 (1963)

diversifierade verksamhet som sammantaget går under folkhögskolebeteckningen, för att inte tala om den diversifiering bland kursdeltagare som sedan 1966 inträffat i skolformen. (Jag minns att Signild bad mig delta i en rektorskonferens för i första hand nyare folkhögskolerektorer, på Åland, 2007, och att jag svarade att jag skulle gå i pension om några månader och inte hade mycket att lära, och Signild svarade att det inte var meningen att jag skulle lära mig något, jag skulle prata om hur det var när jag började. Jag sa att det var väl inget konstigt, det visste väl de flesta. Men den kloka människan sa lugnt, att om jag skulle ha deltagit i en konferens när jag började och dåvarande SÖ bett en rektor som stod i begrepp att pensionera sig att göra samma sak som hon nu bad mig, då skulle den rektorn ha talat om hur det var i folkhögskolevärlden under 1920-talet. Jag minns fortfarande att jag blev svarslös. (Och jag vill inte att gamla veteranvänner nu säger att 'det var på tiden!')) Kanske borde man be någon färsk folkhögskollärare på någon av våra skolor att skriva en sådan dagbok, och att ex.vis SFHL fick arkivera den i femtio år, för att ha som underlag när det är dags för 200-årsjubileet.

Och på tal om jubileum... I förra numret läste vi att Veteranen vill ha skrönor och minnen; det händer att jag påpekar att det vore dags för en Folkhögskoleminnen IV, med tanke på alla de många spännande folkhögskolelärare och -rektorer som pensionerat sig sedan de tre banden kom ut... - jag upprepar det nu. Någon som tar hand om den saken?

Ja, allt som hänt. Hur upprörd har jag inte flera gånger varit över saker som ägt rum i folkhögskolevärlden under senare år. Kanske har gamla rektorer alltid störts av

förändringar som man inte är en del av eller kan påverka, men några saker har varit av annan dignitet och i ett par fall direkt upprörande destruktiva. Med tanke på att Jörgen Håkansson startat en serie lyrikpresentationer - dvs hänvisar oss till den litteratur som varit en så väsentlig del av folkbildningen och som i dessa digitala snuttifieringstider ser ut att gå en besvärlig framtid till mötes - med tanke på det vill jag i detta kapitel skriva några ord om det rum som i många folkhögskolor varit det viktigaste av alla, biblioteket. Jag minns att jag på en dansk rektorsträff hörde en legendarisk gammal højskoleforstander, lite von oben, förklara för mig att "en dansk folkhögskola är byggd kring en sal för föredrag där den mänskliga rösten talar medan en svensk folkhögskola är byggd kring ett bibliotek, men 'ord i skrift er døde'", och att jag, sedan vi lyssnat till tre på varandra följande tvåtimmars-föredrag av personer som verkligen borde lära sig tala till folk, fick en chans att tvåla till honom: om vikten att komma ihåg, att kunna gå tillbaka, att minnas vad som faktiskt sas, att ordagrant kunna citera... Ja ni vet ju.

Men biblioteken lever ett sårbart liv i våra dagar. Jag samlade folkhögskolebibliotekarier till ett seminarium om folkhögskolebiblioteken redan i mitten av 1990-talet, jag tog hjälp av Lars Furuland, som säkert var den som kunde mest om den saken, och resultatet blev i den omedelbara förlängningen, BIFF, föreningen för bibliotekarier i folkbildningen, och en kort tid senare (men tack och lov efter det att en av de viktigaste i den organisationen, Christina Garbergs-Gunn, sorgligt och alltför tidigt gått bort) inträffade en jordbävning: Brunnsvik gick under och hela det makalösa biblioteket kas-

tades i ett antal containrar och den berömda Bokstugans saga var all. Tidigare hade Nordiska folkhögskolans speciella Nordiska bildningsbibliotek slagits i spillror genom att delas upp på Akademien inne i Göteborg med resterna kvar i Kungälv. Och sedan las Akademien ned, och böckerna...? Strax därefter lades Skinnskattebergs folkhögskola ned, eller ja, flyttade, på sätt och vis, till Norberg – men biblioteket?! Det var också ett bibliotek skapat av många och kunniga – ett betydande skönlitterärt bibliotek, och själva hjärtat i den skolan. Vart tog det vägen? Och jag fasade för vad ett okänsligt dala-landsting skulle ställa till med med Malungs folkhögskolas helt unika

bildningsbibliotek...

I dessa dagar vet jag att Malungs kommun bett en kulturvetare hålla en hand över Gula Husets underbara boksamling, jag vet att den märkliga Teatermaskinen i Västmanland tagit hand om Skinnskattebergs bibliotek och jag har nyligen fått höra att det bildats en förening som skall skapa ett Litteraturhus i Dalarna kring den gamla Brunnsviksboksamlingen. Måtte detta vara tecken på något nytt!

För biblioteket, de har för mig under alla dessa år varit de viktigaste av alla rum i denna bisarra skolform. Med tanke på Jörgen Håkanssons (och Jörgen torde veta en del om boksamlingarna i Malung

eftersom han gick där som elev en gång i tiden!) önskan att vända sig till poesin vill jag avsluta med att hänvisa till en svensk diktare som nog ingen alls läser idag, ja en av de mest ringaktade och nedvärderade av våra lyriker, inte sällan betraktad med en flinande fnysning... Men hur många har verkligen – i dessa tider – läst honom? (Ja vem är det - en liten gissningstävling till nästa gång!)

I en fin dikt om bibliotek börjar han, och som gammal glad 68:a kan jag bara hålla med honom:

*Vad här är tyst – som i en kyrka.
Ja – detta är ett heligt rum,
en helig källa, flödande av läkedom
och styrka,
som för en stund ger hjärtat frid och
gör dess oro stum.*

I 20 år samlade jag kursdeltagare till samtal kring litteratur i ett rum i Västerdalarna, fyllda hyllor och väggsåp, inga svarta tavlor, bara utsikten mot älven och bergen och långa tider den fallande snön, och doften av gamla furubord och de tjocka träväggarnas stillhet, och de plötsliga ögonblicken när någon drar efter andan: ”Jo, just det, så är det! Fan, det har jag aldrig tänkt på.” Och snön därute, och samtalet, och lågmäldheten och att man glömt att gå till matsalen; det förstår man när husmor står i dörren med armarna i kors och ser strängt på en.

Foto: Peter Nordin